

Uppåt för grönsiska och sidensvans nedåt för koltrast och gråsiska

Grönsiska. Foto: Anders Wirdheim

Årets upplaga av fågelräkningen "Vinterfåglar Inpå Knuten" kan sägas ha varit en räkning med förhinder. I södra tredjedelen av Sverige, dvs. i hela Götaland och större delen av Svealand, lyste vintern med sin frånvaro. Det innebar att många inte hängde ut några fågelmatare, medan andra nog inte tyckte det var lönt att rapportera eftersom de hade så få fåglar. Dessutom är naturen rik på mat denna vinter eftersom många buskar och träd satte rikligt med frön eller frukt den gångna hösten. Även det bidrog till att färre fåglar sökte sig till matningarna.

Men skillnaderna var ganska stora mellan norr och söder. Det totala deltagandet minskade med ungefär en fjärdedel i landet totalt, men i de nordliga länen var det nästan lika stort som under rekordåret 2019. I Västerbotten noterar vi till och med en viss ökning. Större delen av Norrland hade vinterväder under räkningshelgen, och tidigare erfarenheter har lärt oss att vinterväder stimulerar både fågelmatandet och -räknandet.

Men i landets södra tredjedel var det alltså mildt och barmark. Det påverkade flera fågelarters beteende i hög grad. Ett exempel kan hämtas från en trädgård i Halmstad. Förra året hade denna trädgård 15 koltrastar som i god sämja satt och åt på var sitt äpple. Även i år lades det ut rikligt med äpplen, men inga koltrastar lockades till dem. De fem individer som huserade i trädgården hoppade i stället omkring och åt dagmask!

Flera arter uppträdde i mindre antal vid fågelmatningarna i år jämfört med förra året. Det handlar inte om några dramatiska minskningar, bortsett från just koltrasten. Det genomsnittliga antalet koltrastar (räknat per matning i hela landet) var förra året 3,1. I år det 1,3 och det kan också jämföras med genomsnittet för åren 2006–2019 som var 2,5. Förklaringen är som redan antytts att koltrastarna hittade mycket mat i naturen i form av dagmaskar och bär.

Två arter som däremot uppträtt ovanligt talrikt i stora delar av landet i år är grönsiska och sidensvans. I båda fallen handlar det sannolikt om att de haft ovanligt gott om mat ute i naturen i vinter och av det skälet stannat kvar på våra breddgrader. Grönsiskans stapelföda är alfrön, sidensvansens är rönnbär. När alkottarnas frön tagit slut eller spridits för vinden, har grönsiskorna svärmat in över trädgårdarna. Det finns många exempel på att de dykt upp i hundratals.

Båda grönsiskan och sidensvansen betraktas som invasionsfåglar. Detta uttryck innebär att dessa arter vissa år kan förekomma i stora mängder medan de andra år lyser med sin frånvaro. Orsaken är att de vintertid är beroende av en viss sorts föda och att tillgången på denna föda varierar kraftigt. Även förra årets trea på topplistan, gråsiskan, hör till denna grupp. Den är främst beroende av björkfrö vintertid och verkar denna vinter ha haft gott om mat i naturen. I år återfinns den först på plats 15.

Grönsiskan ser ut att komma på andra plats i topplistan. Så högt har den inte placerats någon gång tidigare i denna räkning. Sidensvansen hamnar på tionde plats efter att förra året kommit långt ner på listan.

Ser vi till mera långsiktiga trender hos våra vinterfåglar, är dessa förvånansvärt stabila hos flera arter – år efter år och oberoende av vädret. Detta gäller inte minst de tre normalt talrikaste arterna, talgoxe, blåmes och pilfink men även skata och kaja. Dessa arter är uppenbarligen väl anpassade till ett liv på våra breddgrader och påverkas inte nämnvärt av det aktuella vintervädret.

Två arter som visar en uppgång under de 15 åren som denna räkning pågått är domherre och, framför allt steglits. I domherrens fall är uppgången visserligen ganska liten men stadig, i steglits fall handlar det om både en tydlig ökning och en spridning norrut i landet. Antalet steglitser har trefaldigats sedan starten, och denna färggranna fågel sågs i vinter på fågelmatningar i alla län.

Minskar gör däremot grönfink och gulsparv. Grönfinken har drabbats hårt av en sjukdom (gulknopp). Denna räkning pekar mot att det svenska beståndet minskat med två tredjedelar sedan 2008, då sjukdomen konstaterades första gången (i denna form) i landet. Däremot verkar orsakerna bakom gulsparvens tillbakagång vara mer komplexa. Den missgynnas av det moderna

jordbruket, men sannolikt ligger även andra faktorer bakom. Årets notering, i genomsnitt 1,1 per rapport, är den klart lägsta hittills. De första åren låg motsvarande genomsnitt på 5,5 per rapport.

Anders Wirdheim
BirdLife Sverige

Topplista 2020

1. Talgoxe (1)
2. Grönsiska (17)
3. Blåmes (4)
4. Pilfink (2)
5. Domherre (5)
6. Skata (9)
7. Kaja (8)
8. Grönfink (10)
9. Gråsparv (11)
10. Sidensvans (23)

(Förra årets placering inom parentes.)